

ESĖ APIE ŽMOGAUS MĄSTYMO GALIAS

IV SKYRIUS

Apie tapatybę

Kiekvieno žmogaus įsitikinimui savo tapatybe, kiek tik siekia jo atmintis, nereikia filosofijos pagalbos, kad jį sutvirtintų, ir jokia filosofija negali jo susilpninti, pirma nesukėlus tam tikro pamišimo.

Vis dėlto filosofas elgtųsi labai išmintingai laikydamas šį įsitikinimą jo dėmesio vertu žmogiškosios prigimties fenomenu. Jeigu galėtų atskleisti jo kilmę, tai praturtintų jo žinias; jeigu ne, tuomet fenomenas turėtų būti laikomas mūsų prigimtinės sandaros dalimi arba mums nežinomu būdu atsiradusiu tos sandaros padariniu.

Pirmiausia galime pastebėti, kad šis įsitikinimas yra būtinai reikalingas visai mūsų proto veiklai. Proto operacijos tiek veikiant, tiek mąstant susideda iš viena paskui kitą einančių dalių. Pirmesniosios yra paskesniųjų pamatas, ir be įsitikinimo, kad pirmesniąsias suvokiau ar atlikau aš, neturėčiau jokio pagrindo pereiti prie paskesniųjų, mąstydamas ar užsiimdamas bet kokia aktyvia veikla.

Negalime atsiminti to, kas praėjo, neišsitikinę, kad egzistavome atmenamuoju laiku. Gali būti ganėtinai įtikinamų argumentų, kad egzistavau prieš savo ankstyviausią atsiminimą, tačiau manyti, jog mano atmintis siekia bent akimirka toliau nei manymas ir įsitikinimas, kad egzistuoju, yra prieštaravimas.

Kai tik žmogus šį įsitikinimą praranda – nelyg atsigėręs Letos upės vandens, – praeities įvykiai išnyksta, ir, savo paties

manymu, jis pradeda egzistuoti tik tuomet. Kad ir kas buvo mąstyta, sakyta, daryta ar patirta prieš tą laikotarpį, gali priklausyti kam nors kitam, bet jis niekada negali to priskirti sau pačiam ar žengti tolesnio žingsnio, leidžiančio manyti, kad tai daryta jo.

Iš to, kas pasakyta, akivaizdu, jog tik įgavę gebėjimą mąstyti ar veikti, privalome būti įsitikinę savo pačių tęstiniu egzistavimu ir tapatybe, remdamiesi tuo, ką pamąstėme, padarėme ar patyrėme anksčiau, – t. y. tik tapę protaujančiomis būtybėmis.

Siekiant susidaryti kaip įmanoma aiškesnę šio žmogaus psichikos fenomeno sąvoką, dera apsvarstyti, ką apskritai reiškia „tapatybė“, ką – mūsų „asmens tapatybė“ ir kaip prieiname prie to neįveikiamo manymo ir įsitikinimo, kurį kiekvienas žmogus turi apie savąją asmens tapatybę, kiek tik siekia jo atmintis.

„Tapatybė apskritai“ laikau santykiu tarp dalyko, kurį žinome egzistuojant vienu laiku, ir dalyko, kurį žinome egzistavus kitu laiku. Jei klausiate, ar tai yra vienas ir tas pats, ar du skirtingi dalykai, kiekvienas sveikos nuovokos žmogus puikiai supranta, ką reiškia jūsų klausimas. Iš to galime tikrai išvesti, kad kiekvienas sveikos nuovokos nestokojantis žmogus aiškiai ir ryškiai suvokia tapatybę.

Jei prašote apibrėžti tapatybę, prisipažįstu, kad to padaryti negaliu – loginiam apibrėžimui tai pernelyg paprasta sąvoka: galiu tarti, kad tai yra santykis, bet nepajėgiu rasti žodžių konkrečiam skirtumui tarp šio ir kito santykio nusakyti, nors ir nėra pavojaus supainioti jį su kuriuo nors kitu.

Galiu pasakyti, kad skirtybė yra priešingas santykis ir kad panašumas bei nepanašumas esti kita priešingų santykių pora, kurią kiekvienas protu lengvai skiria nuo tapatybės ir skirtybės.

Man akivaizdu, kad tapatybė suponuoja nepertraukiamą egzistavimo tęstinumą. Tai, kas liovėsi egzistavę, negali būti tapatu tam, kas pradeda egzistuoti vėliau, – antraip tai reikštų, jog dalykas egzistuoja po to, kai liovėsi egzistavęs, ir kad egzistavo prieš būdamas sukurtas, – o tai akivaizdūs prieštaravimai. Vadinasi, tapatybė būtinai implikuoja nepertraukiamą egzistavimo tęstinumą.

Taigi galime daryti išvadą, kad tapatybės sąvoka savo tikrąja reikšme negali būti taikoma mūsų skausmams, malonumams ar mintims – ar bet kuriai kitai mūsų psichikos operacijai (*operation of mind*). Šiandien jaučiamas skausmas nėra tas pats konkretus skausmas, kurį jaučiau vakar, nors jie gali būti panašūs savo pobūdžiu bei intensyvumu ir turėti tą pačią priežastį. Tą patį galima pasakyti apie kiekvieną jausmą ir kiekvieną psichikos operaciją, – visi jie savo prigimtimi seka vienas kitą – kaip ir pats laikas, kurio jokios dvi akimirkos negali būti ta pati akimirka.

Kitaip yra su absoliučios erdvės dalimis. Jos visuomet yra, buvo ir bus tos pačios. Taigi mėgindami įtvirtinti tapatybės apskritai sąvoką, kol kas, manau, einame lygiu keliu.

Turbūt sunkiau tiksliai nustatyti, ką reiškia „asmenybė“, tačiau šią temą nagrinėjant to ir nereikia – mūsų tikslui pakanka pasakyti, kad visa žmonija savąją tapatybę laiko kažkuo, kas nedaloma ar nesusideda iš dalių. Asmens dalis yra akivaizdus absurdas.

Kai žmogus praranda savo turtą, sveikatą, jėgas, jis tebėra tas pats asmuo, nepraradęs nieko iš savosios asmenybės. Jeigu jam nupjaunama koja ar ranka, jis tebėra tas pats asmuo kaip anksčiau. Amputuota kūno dalis nėra jo asmens dalis, antraip ji turėtų teisę į jo turtą ir atsakyti už dalį jo išpareigojimų; ji turėtų teisę į dalį jo privalumų bei trūkumų, o tai juk akivaizdžiai absurdiška. Asmuo yra kažkas nedaloma, ką Leibnizas vadina *monada*.

Taigi mano asmens tapatybė implikuoja to nedalomo dalyko, kurį vadinu savimi, tęstinį egzistavimą (*continued existence*). Kad ir kas būtų toji savastis (*self*), tai yra kažkas, kas mąsto, svarsto, sprendžia, veikia ir patiria. Aš nesu nei mintis, nei veiksmas, nei jausmas – aš esu kažkas, kas mąsto, veikia ir patiria. Mano mintys, veiksmai ir jausmai keičiasi kas akimirka, jiems būdingas ne tęstinis, bet nuoseklus egzistavimas (*successive existence*), tačiau ta *savastis*, arba *aš*, kuriai jie priklauso, yra nuolatinė ir tuo pat būdu susijusi su visomis viena kitą sekančiomis mintimis, veiksmais ir jausmais, kuriuos vadinu savais.

Taip tad aš suvokiu savo asmens tapatybę. Tačiau galbūt galima sakyti, kad visa tai tėra tik nieko bendra su tikrove neturinčios fantazijos. Iš kur tu žinai, kokių įrodymų turi, kad esama tokios nuolatinės savasties, kuri pretenduoja į visas mintis, veiksmus ir jausmus, kuriuos vadini savais?

Į tai atsakau, kad tinkamas įrodymas, kurį visam tam turiu, yra atsiminimas. Atsimenu, kad prieš dvidešimt metų kalbėjausi su vienu žmogumi, prisimenu keletą tame pokalbyje pasakytų dalykų, mano atmintis patvirtina ne tik kad tai įvyko, bet ir kad tai padariau aš, kuris dabar šitai prisimena: jei tai atlikau aš, privalečiau egzistuoti ir tuo metu, ir toliau –

nuo to laiko iki pat dabar; jei tas asmuo, kurį vadinu savimi, tame pokalbyje nedalyvavo, mano atmintis klysta, ji ryškiai ir neabejotinai liudija tai, kas nėra tiesa. Kiekvienas viso proto žmogus tiki tuo, ką ryškiai atsimena, ir kiekvienas dalykas, kurį jis atsimena, įtikina jį patį egzistavus tuo atmenamuoju laiku.

Nors atmintis yra labiausiai nenuginčijamas įrodymas, jog aš esu tas asmuo, kuris padarė tam tikrą dalyką tam tikru laiku, galiu turėti ir kitų svarių įrodymų, kad būta dalykų, kurie man nutiko ir kurių aš nepamenu: žinau, kad mane pagimdė ir žindė, bet šių įvykių neatsimenu.

Čia galima pastebėti (nors to ir nereiktų, jei kai kurie iškilūs filosofai nebūtų tam prieštaravę), kad kokį nors savo veiksmą atlikusiu asmeniu aš tampu ne dėl to, jog jį atsimenu. Šis atsiminimas leidžia man užtikrintai žinoti, kad jį atlikau aš, tačiau galiu būti jį atlikęs to ir neprisimindamas. Tas ryšys su manimi, išreiškiamas teigiant, jog tai padariau aš, būtų toks pat, net jei to nėra neatsiminčiau. Sakyti, kad mano atsiminimas, jog aš tai padariau – arba, kaip kai kurie tai įvardija, mano sąmoningas suvokimas, kad tai padariau aš, – paverčia mane tai padariusiu, man rodosi taip pat absurdiška, kaip ir sakyti, jog mano manymas, kad pasaulis buvo sukurtas, padarė jį sukurtą.

Kai sprendžiame ne apie savo, o apie kitų asmenų tapatybę, remiamės kitais pagrindais ir vadovaujamės gausybe aplinkybių, kurios kartais tvirčiausiai įtikina, o kartais palieka abejonių. Asmenų tapatybė neretai duodavo dingstį rimtiems ginčams teismuose. Bet joks sveikos psichikos žmogus – jei tik jis ryškiai atsimena – niekada neabejojo savo paties tapatybe.

Asmens tapatybė yra tobula: jei tik ji reali, ji nepripažįsta laipsnių, ir neįmano-

ma, kad asmuo būtų iš dalies tas pats, o iš dalies skirtingas, nes asmuo yra *monada* ir jis neskaidomas į dalis. Ne savo, o kitų žmonių tapatybės įrodymas iš tiesų gali priklausyti nuo laipsnio – nuo to, ką mes laikome tikrumu, iki mažiausios tikimybės. Tačiau vis tiek teisinga, kad tas pats asmuo yra tobulai tas pats ir negali toks būti tik iš dalies arba tik tam tikru laipsniu.

Dėl šios priežasties pirmiausia laikiau asmens tapatybę savaime tobula, taip pat natūraliu matu to, kas netobula.

Turbūt savo tapatybės sąvoką mes visų pirma kildiname iš to prigimtinio įsitikinimo, kurį kiekvienas vos pradėjęs protauti žmogus turi apie savąją tapatybę ir tęstinį egzistavimą. Visos mūsų psichikos operacijos seka viena kitą ir neturi tęstinio egzistavimo. Tačiau mąstanti būtybė turi tęstinį egzistavimą, ir mums būdingas nepalaužiamas tikėjimas, kad ji išlieka ta pati kintant visoms jos mintims bei operacijoms.

Atrodo, kad mūsų sprendimai apie juslių objektų tapatybę formuojami bene tuo pačiu pagrindu, kaip ir sprendimai apie kitų asmenų tapatybę.

Kai tik pastebime didelį panašumą, esame linkę įžvelgti tapatybę, jei nėra pagrindo manyti priešingai. Du itin panašūs tuo pačiu metu suvokiami objektai negali būti tapatūs, bet jei mūsų joslės juos aptinka skirtingu metu, linkstame laikyti juos tuo pačiu – vien dėl jų panašumo.

Nepaisant to, ar tai įgimta nuostata, ar kylanti dėl kitokių priežasčių, ji neabejotinai pastebima vaikų elgesyje nuo kūdikystės, ir mums bręstant daugeliu atvejų ją patvirtina patirtis, nes retai galime aptikti du tos pačios rūšies individus, neatskiriamus vienas nuo kito pagal akivaizdžius skirtumus.

Remdamasis vien panašumu, žmogus apkaltina vagyste tą, kurį aptinka turint jo arklį ar laikrodį. Kai laikrodininkas prisiekia pardavęs šį laikrodį šiam asmeniui, jo liudijimas būna grįstas panašumu. Asmens tapatybę patvirtinantys liudytojai paprastai remiasi būtent tokiais įrodymais.

Tad atrodo, kad mūsų pačių tapatybės, siekiančios kiek tik atsimename, įrodymai yra visiškai kitokio pobūdžio negu tie, kuriuos turime apie kitų asmenų ar juslių objektų tapatybę. Pirmieji yra pagrįsti atmintimi ir teikia neabejotiną tikrumą. Antrieji – panašumu ir kitomis aplinkybėmis, kurios daugybe atvejų nėra tokios įtikinamos, kad nepaliktų erdvės abejonėms.

Taip pat galima atkreipti dėmesį, kad juslių objektų tapatybė niekada nėra tobula. Visi kūnai – kadangi susideda iš nesuskaičiuojamų dalių, kurias įvairios priežastys gali nuo jų atskirti, – patiria nuolatinius substancijos pokyčius: didėja, mažta, nepastebimai kinta. Kai tokie pasikeitimai yra laipsniški, kūnas išsaugo tą patį pavadinimą ir yra laikomas tuo pačiu dalyku, nes kalba neišgali įvardyti kiekvienos skirtingos tokio kintančio esinio (*being*) būsenos. Tad apie seną kariuomenės pulką sakome, kad jis kažką nuveikė prieš šimtą metų, nors nebėra gyvo nė vieno žmogaus iš tų, kurie šiam pulkui tada priklausė. Sakome, kad medis yra tas pats ir daigyne, ir miške. Karo laivas, sėkmingai pakeitus jo inkarą, laivavirves, bures, stiebą, lentas ir medinius špantus, yra tas pats, kol išlaiko tą patį vardą.

Todėl tapatybė, kurią priskiriame kūnams – natūraliems ar dirbtiniams, – nėra tobula tapatybė: veikiau tai esti kažkas, ką taip vadiname patogumo dėlei. Ji suderinama su dideliais, kartais net visiškais pasikeitimais, jeigu jie yra laipsniški. O pokyčiai,

kurie kasdienėje kalboje yra suderinami su tapatybės išsaugojimu, ne savo rūšimi, bet skaičiumi ir laipsniu skiriasi nuo tų, kurie, kaip manoma, ją sunaikina. Kalbant apie kūnus, jos prigimtis nėra apibrėžta, ir diskusijos dėl kūnų tapatybės labai dažnai yra diskusijos dėl žodžių. Tačiau kalbant apie asmenis tapatybė nėra dviprasmiška, nepripažįsta laipsnių ir negali būti didesnė ar mažesnė: ji yra visų teisių ir pareigų bei atsakomybės pamatas, o jos sąvoka – apibrėžta ir tiksli.

VI SKYRIUS

Apie pono Locke'o požiūrį į mūsų asmens tapatybę

Ilgame skyriuje apie tapatybę bei skirtybę ponas Locke'as pateikė ir daug išmoningų bei teisingų išvalgų, ir tokių, kurios, manau, neapginamos. Atkreipsiu dėmesį tik į tai, ką jis sako apie mūsų asmens tapatybę. Jo doktriną šiuo klausimu supeikė vyskupas Butleris prie jo „Analogijos“ pridėtoje trumpoje esė, su kurioje dėstomu požiūriu aš visiškai sutinku.

Kaip jau anksčiau minėta šios esė IV skyriuje, tapatybė numato esinio, kuriam ji priskiriama, tęstinį egzistavimą, dėl to ši sąvoka gali būti taikoma tik tęstinį egzistavimą turintiems dalykams. Bet koks esinys, kol jis egzistuoja, yra tas pats esinys, bet du esiniai, kurių egzistavimo pradžios arba pabaigos skiriasi, jokių būdu negali būti tapatūs. Tam, manau, p. Locke'as pritartų.

Jis labai teisingai pastebi, jog norėdami žinoti, ką reiškia „tas pats asmuo“, privalome suprasti, ką žymi žodis „asmuo“, o asmenį apibrėžia kaip protaujančią būtybę (*intelligent being*), apdovanotą protu bei sąmone, kurią jis laiko neatskiriama nuo mąstymo.

Iš šio asmens apibrėžimo būtinai išplaukia, kad kol protaujanti būtybė nesiliauja egzistuoti ir protauti, ji turi būti tas pats asmuo. Teigti, jog tokia protaujanti būtybė yra asmuo, ir kartu sakyti, kad asmuo liaujasi egzistavęs protaujančiai būtybei išliekant ar kad asmuo išlieka, nors protaujanti būtybė liaujasi egzistavusi, mano supratimu, yra akivaizdus prieštaravimas.

Manytume, kad asmens apibrėžimas gali tobulai nustatyti asmens tapatybės prigimtį ir kame ji glūdi, nors ir lieka klausimų, kaip mes apie savo asmens tapatybę sužinome ir kaip ja įsitikiname.

Tačiau p. Locke'as mums sako, „jog asmens tapatybė, t. y. racionalios būtybės tapatumas, glūdi vien sąmonėje ir kiek ši sąmonė siekia bet kurį praeities veiksmą ar mintį, tiek siekia to asmens tapatybę. Todėl kiekvienas, sąmoningai suvokiąs dabarties ir praeities veiksmus, yra tas pats asmuo, kuris šiuos veiksmus atliko.“

Ši doktrina turi keletą keistų pasekmių, apie kurias pats autorius žinojo. Pavyzdžiui, jei ta pati sąmonė gali būti perkelta iš vienos protaujančios būtybės į kitą – o to, jo nuomone, negalima įrodyti esant neįmanoma, – tai dvi arba dvi dešimtys protaujančių būtybių gali būti vienas ir tas pats asmuo. O jei protaujančios būtybės sąmonėje nebeliktų jos atliktų veiksmų suvokimo – o tai, žinoma, esti įmanoma, – tuomet ji nebebūtų juos atlikęs asmuo; tad viena protaujanti būtybė gali būti du arba dvi dešimtys skirtingų asmenų, jei ji tiek kartų prarastų savo ankstesnių veiksmų sąmoningą suvokimą.

Yra ir kita ne mažiau būtina šios doktrinos pasekmė, kurios pats p. Locke'as turbūt nepastebėjo: žmogus tuo pat metu gali būti ir nebūti tam tikrą veiksmą atlikęs asmuo.

Tarkime, narsus karininkas, mokykloje buvęs išpertas už vagiliavimą sode, per savo pirmąjį žygį paėmė priešų vėliavą ir sulaukęs garbingo amžiaus tapo generolu. Taip pat tarkime (o tai, reikia pripažinti, yra įmanoma), kad imdamas vėliavą, jis sąmoningai suvokė, jog buvo išpertas mokykloje, o būdamas generolas, sąmoningai suvokė vėliavos paėmimą, bet jo sąmonėje jau visiškai nebebuvo likę suvokimo apie išpėrimą.

Tai tarus, iš p. Locke'o doktrinos išplaukia, kad tas, kurį išpėrė mokykloje, yra tas pats asmuo, kuris paėmė vėliavą, o tas, kuris paėmė vėliavą, yra tas pats asmuo, kuris tapo generolu. Iš to, jei logikoje esama bent kiek tiesos, išplaukia, kad generolas ir mokykloje išpertasis yra tas pats asmuo. Tačiau generolo sąmonė nebesiekia praeityje buvusio pėrimo, vadinasi, anot p. Locke'o doktrinos, jis nėra tas pats asmuo, kuris buvo nubaustas. Taigi generolas ir tas, kuris buvo išpertas mokykloje, yra ir tuo pat metu nėra tas pats asmuo.

Palikdami šios doktrinos pasekmes tiems, kurie turi laisvo laiko jas tirti, pačios doktrinos atžvilgiu galime pažymėti:

Pirma, mūsų įsitikinimo dėl praeities veiksmų priežastimi p. Locke'as laiko sąmonę, – tarsi žmogus šiuo metu galėtų sąmoningai suvokti tai, ką padarė prieš dvidešimt metų. To neįmanoma suprasti, nebent „sąmonė“ reikštų „atmintį“ – viešintelį gebėjimą, leidžiantį mums tiesiogiai pažinti savo praeities veiksmus.

Kalbėdamas paprastai, žmogus kartais sako, jog sąmoningai suvokia padaręs kokią nors dalyką, turėdamas omenyje, kad jis ryškiai atsimena tai padaręs. Įprastinėje kalboje nebūtina tiksliai nustatyti ribų tarp sąmonės ir atminties. Jau anksčiau buvo

parodyta, kad taip yra juslių ir atminties atžvilgiu, taigi ryškus atsiminimas kartais vadinamas pojūčiu, o kartais – sąmoningu suvokimu, ir tai nesukelia jokių nepatogumų.

Tačiau tai vengtina filosofijoje, mat priešingu atveju supainiojame skirtingas proto galias ir vienai priskiriame tai, kas iš tiesų priklauso kitai. Jei žmogus galėtų sąmoningai suvokti, ką darė prieš dvidešimt metų ar dvidešimt minučių, atmintis būtų nereikalinga ir neturėtume pripažinti, kad toks gebėjimas egzistuoja. Sąmoningo suvokimo bei atminties gebėjimai labiausiai skiriasi tuo, kad pirmasis yra tiesioginis dabarties pažinimas, o antrasis – tiesioginis praeities pažinimas.

Vadinasi, kai p. Locke'o asmens tapatybės samprata išdėstoma tinkamai, paaiškėja, kad asmens tapatybė glūdi ryškiuose atsiminimuose, nes juk net ir kasdiene prasme sakyti, jog aš sąmoningai suvokiu praeities veiksmą, reiškia ne ką kita, kaip tai, kad ryškiai atsimenu tai atlikęs.

Antra, galima atkreipti dėmesį, kad šioje doktrinoje ne vien tik sąmonė painiojama su atmintimi, bet – o tai dar keisčiau – asmens tapatybė painiojama su tuo, kas ją patvirtina.

Tikra tiesa, jog mano atsiminimas atlikus tam tikrą dalyką yra mano turimas patvirtinimas, kad esu tas pats asmuo, kuris tai atliko. Esu linkęs manyti, kad p. Locke'as tai ir norėjo pasakyti, tačiau teigti, jog mano atsiminimas arba sąmoningas suvokimas, kad tai atlikau, daro mane tai atlikusiu asmeniu, mano supratimu, būtų pernelyg absurdiška, kad žmogus, supratęs, apie ką kalbama, toliau tai svarstyty, nes tai reikštų priskirti atminčiai arba sąmonei keistą magišką galią kurti savo objektą nepaisant, kad

tas objektas turėjo egzistuoti anksčiau nei jį sukūrusi atmintis ar sąmonė.

Sąmonė yra vieno gebėjimo teikiamas paliudijimas, atmintis – kito, o jei kas ir būtų absurdiška, tai sakyti, kad liudijimas yra paliudyto dalyko priežastis, ir p. Locke'as nebūtų to pasakęs, jei nebūtų supainiojęs liudijimo su liudijamu dalyku.

Kai randamas pavogtas arklys ir šeimininkas reikalauja jį grąžinti, vienintelis įrodymas, kurį šeimininkas, teisėjas ar liudininkai gali turėti, jog tai yra tas pats arklys, kaip ir jo turėtasis, yra panašumas. Bet ar nebūtų juokinga iš to daryti išvadą, kad arklio tapatybė yra tik jo panašumas? Vienintelis mano turimas patvirtinimas, kad esu tas pats tam tikrus veiksmus atlikęs asmuo, yra tai, jog ryškiai atsimenu juos atlikęs arba, kaip sako p. Locke'as, kad sąmoningai suvokiu juos atlikęs. Jei tuo remdamiesi galime tarti, kad asmens tapatybė glūdi sąmoningame suvokime, tai galime lygiai taip pat įrodyti, kad pavogto arklio tapatybė glūdi vien tik panašume.

Trečia, argi nebūtų keista, jei asmens tapatumas arba tapatybė glūdėtų dalyke, kuris nuolat kinta ir nė dviejų minučių neišlieka tas pats?

Mūsų sąmonė, mūsų atmintis ir kiekviena psichikos operacija nuolatos teka kaip upės vandenys arba kaip pats laikas. Mano sąmonė šią akimirką negali būti ta pati kaip sąmonė praėjusią akimirką, lygiai kaip ši akimirka negali būti praėjusi akimirka. Tapatybė gali būti priskirta tik dalykams, turintiems tęstinį egzistavimą. Sąmonė ir bet kokia mąstymo rūšis yra greitai praeinantys bei laikini ir neturi tęstinio egzistavimo, todėl jei asmens tapatybė glūdėtų sąmonėje, neabejotinai išeitų, kad joks žmogus nėra tas pats asmuo skirtingomis savo gyvenimo

akimirkomis, o kadangi atlygio ir bausmės teisingumas bei teisėtumas remiasi asmens tapatybe, joks žmogus negalėtų būti atskiras už savo veiksmus.

Bet nors manau, jog tai yra neišvengiama p. Locke'o asmens tapatybės doktrinos pasekmė, ir nors kai kurie asmenys galėjo būtent šiuo pagrindu jo doktriną mėgti, aš anaip tol p. Locke'o kažkuo panašiu nekaltau. Jis buvo pernelyg doras žmogus, kad nebūtų su pasibjaurėjimu atmetęs doktrinos, jei tik būtų numanęs tokias jos pasekmes.

Ketvirta, kalbėdamas apie asmens tapatybę, p. Locke'as vartoja daug pasakymų, kurie man visiškai nesuprantami, nebent manytume, jog jis supainiojo tapatumą arba tapatybę, kuriuos priskiriame individui, su tapatybe, kuri kasdienėje kalboje yra dažnai priskiriama daugybei tos pačios rūšies individų.

Kai sakome, jog skausmas ir malonumas, sąmonė ir atmintis visiems žmonėms yra tokie patys, šis tapatumas tegali reikšti panašumą arba rūšinį tapatumą, bet kad vieno žmogaus konkretus skausmas būtų tas pats kito žmogaus skausmas, yra taip pat neįmanoma, kaip ir tai, kad vienas žmogus būtų kitu žmogumi; skausmas, kurį jaučiau vakar, negali būti tas pats skausmas, kurį jaučiu šiandien, kaip ir vakarykštė diena negali būti šiandiena; tą patį galima pasakyti apie

kiekvieną emociją ir kiekvieną psichikos operaciją: tos pačios rūšies ar tipo operacija gali egzistuoti skirtinguose žmonėse arba tame pačiame žmoguje skirtingu laiku, tačiau neįmanoma, kad ta pati konkreti operacija egzistotų skirtinguose žmonėse arba tame pačiame žmoguje skirtingu metu.

Todėl, kai p. Locke'as kalba apie „tą pačią sąmonę, besitęsiančią per skirtingų substancijų seką“, kalbėdamas apie „buvusio veiksmo idėjos atkartojimą kaip tą patį sąmoningą suvokimą, kurį turėjome pirmą kartą“ ir apie „tą pačią sąmonę, aprėpiančią būtus ir būsimus veiksmus“, šie pasakymai man nesuvokiami, nebent jis turėtų galvoje ne tą patį konkretų, bet panašų arba tos pačios rūšies suvokimą.

Jei mūsų asmens tapatybė glūdi sąmonėje – kadangi šita sąmonė negali būti ta pati jokias dvi akimirkas, tik gali būti tos pačios rūšies, – tai iš to plauktų, jog bet kokias dvi akimirkas esame ne tas pats konkretus asmuo, o tik tos pačios rūšies asmenys.

Kadangi mūsų sąmonė kartais liaujasi egzistavusi, kaip antai kietai miegant, mūsų asmens tapatybė turėtų baigtis su ja. P. Locke'as sutinka, kad tas pats dalykas negali pradėti egzistuoti du kartus, todėl mūsų tapatybė būtų negrįžtamai prarandama kiekvieną kartą, kai liaujamės mąstę, nors tai tetruktų tik akimirką.

Versta iš: Thomas Reid, *On the Intellectual Powers of Man*, Vol. 1, Dublin: Printed for L. White, 1786, p. 375–382 („Of Identity“), 395–401 („Of Mr. Locke's Account of our personal Identity“).

Iš anglų kalbos vertė filosofinio teksto vertimo seminario dalyviai:

Viktoras Bachmetjevas, Laurynas Barkauskas, Justas Bujokas, Agata Borovska, Vilius Dranseika, Brigita Gelžinytė, Mindaugas Gilaitis, Neringa Kirijenkaitė, Kęstas Kirtiklis, Indrė Meškėnaitė, Živilė Pabijutaitė, Jūratė Sabašinskaitė, Marija Stankevičienė, Aidis Stukas, Andrius Šimašius, Donatas Šinkūnas, Ieva Vasilionytė ir Justinas Žalys

Mokslinis redaktorius Paulius Garbačiauskas